

Priča o Jazonu i Medeji u Apolonijevu i Euripidovu djelu

Harambašić, Matea

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:140128>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-19**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru

Odjel za klasičnu filologiju

Preddiplomski sveučilišni studij grčkog jezika i književnosti (dvopredmetni)

Matea Harambašić

**Priča o Jazonu i Medeji u Apolonijevu i Euripidovu
djelu**

Završni rad

Zadar, 2016.

Sveučilište u Zadru

Odjel za klasičnu filologiju

Preddiplomski sveučilišni studij grčkog jezika i književnosti (dvopredmetni)

Priča o Jazonu i Medeji u Apolonijevu i Euripidovu djelu

Završni rad

Student/ica:

Matea Harambašić

Mentor/ica:

dr. sc. Sabira Hajdarević

Zadar, 2016.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Matea Harambašić**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Priča o Jazonu i Medeji u Apolonijevu i Euripidovu djelu** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 28. rujan 2016.

Sažetak

Predmet je ovog rada lik Medeje iz istoimene tragedije poznatog grčkog tragičara Euripida i Apolonijevog djela *Doživljaji Argonauta*. U oba djela Medeja ostavlja svoj dom i obitelj kako bi pomogla ili se osvetila Jazonu. U *Doživljajima Argonauta* Medeja ostavlja svog oca, sestru i ubija brata kako bi pomogla Jazonu, a u *Medeji* ubija svoju djecu, suparnicu i njezinog oca zbog osвете Jazonu. Jazon u Medeji budi i ekstremnu ljubav i ekstremnu mržnju.

Summary

The story of Jason and Medea in Apollonius and Euripides story

The subject of this final project is the depiction of Medea in the tragedy bearing the same name, which was written by a Greek tragedian Euripides and in the work of Apollonius of Rhodes "Argonautics." In both pieces Medea loses her home and family due to Jason. In the work of Apollonius she leaves her father and sister and kills her brother because he was going after her and in the work of Euripides she slays her children, her rival and her father to execute revenge. To Medea, Jason arouses feelings of extreme love, as well as hate.

Ključne riječi: Jazon, Medeja, Euripid, Apolonije, ljubav, osveta, mržnja

Key words: Jason, Medea, Euripides, Apollonius, love, revenge, hate

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. APOLONIJE I NJEGOVA VERZIJA PRIČE O JAZONU I MEDEJI	
2.1. Apolonije i njegovo djelo	2
2.2. Analiza kompozicije	2
2.3. Medeja	3
3. EURIPID I NJEGOVA VERZIJA PRIČE O JAZONU I MEDEJI	
3.1. Euripid i njegovo djelo	5
3.2. Analiza kompozicije	5
3.3. Medeja	6
4. ANALIZA BITNIH MOMENATA DVAJU DJELA	
4.1. Prvi susret Jazona i Medeje	7
4.2. Prevarena Medeja	11
4.3. Medeja i odnos prema obitelji	13
4.4. Medejini osjećaji	14
4.5. Jazonovi osjećaji	16
4.6. Pojavnost bogova i njihov utjecaj na Jazona i Medeju	16
4.7. Postupci Jazona i Medeje	17
5. ZAKLJUČAK	18
6. LITERATURA	20

1. UVOD

Predmet je ovog završnog rada prikaz lika Medeje u istoimenoj tragediji poznatog grčkog tragičara Euripida i u djelu *Doživljaji Argonauta* Apolonija Rođanina. Cilj mi je pokušati objasniti uzrok njezinog ponašanja koje je rezultiralo ubojstvom djece, suprugove ljubavnice i njezinog oca. Namjera mi je detaljno promotriti Medeje osjećaje i ponašanje prema Jazonu u oba književna djela. Opisat ću što je u centru radnje kod Euripida, a što kod Apolonija.

Medeja se smatra jednom od najboljih Euripidovih tragedija jer iznosi problematiku obitelji, ljubavi i morala. U njoj je velika pozornost usmjerena na psihološku karakterizaciju likova. U tragediji se pojavljuju *dissoi logoi*, tj. dvostruki govori u kojima se reflektiraju nedoumice razmišljanja glavnih likova. Iako je *Medeja* prvi put prikazana 431. godine pr. Kr.,¹ još uvijek ostavlja strahovit dojam na čitatelja jer je nezamislivo da se žena koja ljubi i rađa djecu može pretvoriti u monstruma koji misli samo na osvetu, makar uništila i samu sebe. Tragedija donosi poruku da ljudi stavljeni u njima preteške (ili nerješive) situacije često reagiraju na način koji donosi propast i njima i osobama oko njih. Postavlja se pitanje: tko je glavni krivac zbog tragičnog raspleta događaja? Jasno je da je Medeja ubojica i osvetnik, ali svaki događaj, pa i najveći zločin, moramo pokušati staviti u širi kontekst. Može li Medeja biti kriva ako je mislila na dobro svoje djece i željela da imaju odanog oca? S druge strane, Jazon je imao na umu financijsku situaciju i htio je osigurati djeci bolji život.

¹ Prema: Lesky, A., *Povijest grčke književnosti*, GM ,Zagreb, 2002., 359-400

2. APOLONIJE I NJEGOVA VERZIJA PRIČE O JAZONU I MEDEJI

2.1. Apolonije i njegovo djelo

Apolonije Rođanin je helenistički pjesnik i filolog. Rođen je u Aleksandriji oko 295. pr. Kr., a umro oko 215. pr. Kr. Njegovo jedino sačuvano djelo je *Doživljaji Argonauta*. Prema tradiciji, ep nije bio uspješan u Aleksandriji zbog oštih sukoba Apolonija i njegova učitelja Kalimaha koji je zagovarao pisanje manjih pjesničkih vrsta poput epilija, epigrama, elegija itd. Zbog toga se Apolonije preselio na otok Rod, ondje je prepravljao ep i zbog dugog boravka na otoku dobio nadimak „Rođanin.“ Kasnije se vraća u Aleksandriju i ep je doživio toliki uspjeh da je Apolonije postavljen za upravitelja aleksandrijske biblioteke i odgajatelja kraljevskog prijestolonasljednika. Osim epa, spominju se i njegovi radovi o Homeru, Hesiodu, Arhilohu i dr.²

Priča o Medeji i Jazonu u *Doživljajima Argonauta* zauzima dva pjevanja (III i IV), ali s velikim odlomcima u kojima se Apolonije vraća na glavnu nit pripovijedanja, a to je priča o pothvatu, njegovoj pripremi i ostvarenju. Apolonije opisuje veliku i opasnu plovidbu pedesetorice grčkih junaka u Kolhidu po zlatno runo. Lađa na kojoj su putovali zvala se Argo (zbog toga se nazivaju Argonauti), a njihov vođa bio je Jazon. Djelo je prožeto opasnostima, iskušenjima u traženju izlaza i spasa te promišljanju događaja i pojava na mitski način. Postoje detaljni opisi prirode, običaja, obreda, događaja, posebno ljubavi. Apolonijeva priča o Medeji prethodi Euripidovoj – njegova Medeja je bila mlada neudata djevojka koja se tek zaljubljuje u Jazona pod utjecajem Erosa.

2.2. Analiza kompozicije

1. Zaziv; anticipacija Medejine ljubavi, ali i zasluga (III, 1-3)
2. Atena i Hera vijećaju kako pomoći Jazonu; odlazak k Afroditi (III, 10-90)
3. Afrodita moli Erosa za pomoć, a on pristaje pomoći (III, 90-145)
4. Erosova strijela (III, 283-4) i njezin efekt na Medeju (III, 286-290)
5. Jazon moli Eeta da mu preda runo, on mu daje zadatak, a Jazon ga (nevoljko) prihvaća (III, 299-443)

² Prema: Glavičić, B. *Doživljaji Argonauta*, GRAFITA, Zagreb, 2008., 6-12.

6. Fizičke manifestacije Medejeine zaljubljenosti (III, 444-447), strah za sudbinu njezinog odabranika (III, 453-471)
7. Medejin san kao predosjećaj budućnosti (III, 616-632)
8. Između dva zla, Medeja bira ono manje i odlučuje pomoći voljenom muškarcu (III, 771)
9. Medejeine pripreme za čaranje i odlazak u hram (III, 828-911)
10. Susret i razgovor nasamo, Medejeine upute i Jazonova prva bračna ponuda (III, 956-1145)
11. Jazon izvršava Eetov zadatak (III, 1245-1405)
12. Medejeina dvojba (IV, 1-5)
13. Medeja odlučuje otići (IV, 30-32) i stiže do Jazona i njegove čete, Jazon joj opet nudi brak (III, 83-91)
14. Medeja uspavljuje zmaja, a Jazon uzima runo (IV, 149-165)
15. Povratak i potjera (IV, 230-245)
16. Medeja pomaže oko Apsirtova ubojstva (IV, 415)
17. Odlazak do otoka Elektride (IV, 505)

2.3. Medeja

Apolonije Rodanin nije mogao napisati *Doživljaje Argonauta*, a da pritom ne spomene Medeju – uz njezinu pomoć uspjeli su izvršiti posao zbog kojeg su krenuli u pohod. U tesalskom gradu Jolku živjela su dva polubrata, Pelija i Eson, Jazonov otac, kojem je Pelija oteo prijestolje. Kad je Jazon odrastao, zatražio je očevo žezlo. Pelija mu ga je obećao, ali tek kad donese zlatno runo iz Kolhide od tamošnjeg vladara Eeta. Kada se Jazon susreo s kraljem Eetom u Kolhidi, kralj mu je naredio da prije toga mora ujarmiti mjedene volove, orati Aresovo polje i boriti se s cijelom četom ratnika koji će se pojaviti kad Jazon u zaorane brazde baci zmajeve zube. Jazon nevoljko prihvaća taj posao. Medeja, Eetova kći i svemoćna vračarica, zaljubljuje se u Jazona te mu pomaže izvršiti zadatak. Kroz sva četiri pjevanja djela Apolonije opisuje dogodovštine Argonauta po stranim zemljama, a središnji događaj trećeg pjevanja je susret budućih supružnika, Jazona i Medeje.

Medeja se prvi put spominje u stihovima:³

„Εἰ δ' ἄγε νῦν Ἐρατώ, παρ' ἔμ' ἵστασο καὶ μοι ἔνισπε
ἔνθεν ὅπως ἐς Ἴωλκὸν ἀνήγαγε κῶας Ἰήσων
Μηδείης ὑπ' ἔρωτι ...“ (III, 1-3)

Prijevod:⁴

Hajde sada, Erato, stani pokraj mene i ispričaj mi
kako je odande Jazon odnio runo u Jolk
uz Medejinu ljubav;

U četvrtom pjevanju Apolonije nastavlja priču o Medeji. Kada Jazon uspije dobiti zlatno runo, pođe s vojskom i Medejom kući. Eet je saznao što se dogodilo i sakupio je vojsku da vrati Medeju i runo. Apsirt, Medejin brat, vodio je jednu od četa vojnika. Kad je pronašao Jazona i Medeju, Medeja je poučila Jazona lukavštini kako da ga ubiju. Ovdje uočavamo da Medeja jasno zna što želi: želi biti daleko od svoga doma i oca te odlučuje ubiti brata kako ju otac ne bi mogao pronaći. Napustivši svoj dom, postala je zločinka koja je jedino s Jazonom vidjela svoju budućnost. Tijekom putovanja učestalo je Jazona podsjećala na pomoć koju mu je pružila, npr. IV, 355-390. Jazon je se počinje pribojavati jer su njene mogućnosti za osvetu bile raznolike i djelotvorne. Njegova ljubav pri završetku pjevanja sve više slabi, a Medeja uočava da je prevarena. Shvaća da je omiljela Jazonu samo zbog toga što mu je mogla pomoći oko zlatnog runa.

Medeja se posljednji put spominje u stihovima:

„Οἱ δ' ἄμυδις πυρσοῖο σέλας προπάροιθεν ἰδόντες
τό σφιν παρθενικὴ τέκμαρ μετιοῦσιν ἄειρεν,
Κολχίδος ἀγχόθι νηὸς ἐὴν παρὰ νῆα βάλλοντο
ἥρωες“ (IV, 482-485)

³ Budući da bi rad na originalnom grčkom tekstu bio prevelik posao za okvire završnog rada, samostalne prijevode i stihove na grčkom ponudit ću samo za odlomke koji su od iznimne važnosti, a ostale ću navesti preuzimanjem književnog prijevoda.

⁴ Vlastiti prijevod (odnosi se na sve prijevode u radu, osim ako nije drugačije navedeno.)

Prijevod:

Svi vidjevši bljesak zublje ispred sebe
koju je podigla djevojka kao znak njima koji dolaze,
junaci su blizu kolšanske lađe svojom lađom
stigli.

3. EURIPID I NJEGOVA VERZIJA PRIČE O JAZONU I MEDEJI

3.1. Euripid i njegovo djelo

Euripid je bio jedan od trojice najpoznatijih starogrčkih tragičara uz Eshila i Sofokla. Rodio se u Ateni 484. godine prije Krista, a umro u Peli 406. pr. Kr. Napisao je 92 drame. Na natjecanjima je pobijedio četiri puta i jednom posmrtno. Bio je obrazovan kao učenik Anaksagore, Prodika, Protagore, a bio je i Sokratov prijatelj. Vjerojatno jedini izvori informacija o njemu su povijesni izvori te informacije o dramskim natjecanjima na kojima je sudjelovao – prvi put 455. godine pr. Kr.

Tragediju *Medeja* prikazao je 431. g. pr. Kr. i osvojio zadnje, treće mjesto. U centru interesa je obitelj te prava i obaveze muškarca i žene unutar nje. *Medeja* je pravi primjer tragedije u kojoj isti lik može sadržavati dvije posve različite odobnosti; Medeja je junakinja, nesretna žrtva, a kasnije poprima gotovo demonska obilježja i iz osвете ubija vlastitu djecu. Stoga, možemo reći da Aristotel Euripida s pravom naziva (*Poetika* 1453a. 30) “najtragičniji od tragičara.”⁵

3.2. Analiza kompozicije

1. Monolog dadilje i njezino predviđanje slijeda događaja (1-29) te učiteljeva vijest o Kreontovoj namjeri (do 75.)
2. Medeja bi radije umrla nego podnosila sramotu koju joj je Jazon nanio (75-130)

⁵ Prema: Lesky, A., *Povijest grčke književnosti*, str. 359 - 400, Zagreb, 2002.

3. Dijalog Medeje i Kreonta (186-281), Kreont tjera Medeju iz zemlje, ona ga moli da ostane još dva dana (271-347)
4. Medeja odlučuje iskoristiti vrijeme za osvetu (289)
5. Dijalog Jazona i Medeje (375), Medeja se osjeća prevareno, a Jazon se opravdava
6. Osuda Erosa (530)
7. Dijalog Egeja i Medeje (663), Medeja se jada i traži pomoć, Egej joj nudi dom (723-730)
8. Medeja otkriva plan osvete (764-865)
9. Dijalog Jazona i Medeje (865-975), Jazon nasjeda na Medejinu varku
10. Medeja odlučuje začarati vijenac i haljinu Glauki te ju tako pogubiti (1165), žali za djecom
11. Pogibija Glauke i Kreonta (1125)
12. Završni sukob Medeje i Jazona (1293)
13. Ubojstvo djece (1309)
14. Jazon se obraća Zeusu i zaziva ostale bogove zbog boli (1405-1414)
15. Nestanak Medeje, Jazon odlazi sa scene (1414)

3.3. Medeja

Euripid je nazvao svoju tragediju *Medeja* jer je u centru radnje istoimeni lik, njezina psihološka karakterizacija te srdžba, gnjev i želja da se osveti nevjernom Jazonu. Naime, kad su stigli u Jolk, Medeja je rodila Jazonu dva sina. Jazon je, tobože želeći osigurati djeci bolju financijsku situaciju, odlučio oženiti Glauku, kraljevu kćer. Kada je Medeja saznala za to, isplanirala je osvetiti se Jazonu jer je izdao njezino povjerenje i ljubav. Njezina golema ljubav pretvorila se u snažnu želju za osvetom. Euripid nam anticipira nesreću koja bi se mogla dogoditi. Kada je Kreont naslutio mogućnost njezine osvete, odlučio je prognati Medeju iz zemlje. Ona ga moli da joj dopusti da ostane još jedan dan:

„da smislim, kojim putem da se u bijeg dam
i zaklon djeci nađem, kad već otac se
baš ništa za njih pobrinut ne mari.“ (341-343)⁶

Nakon toga, dolazi joj Jazon i govori da se namjerava oženiti Glaukom te mu Medeja odgovara umiljatim riječima:

⁶ Prijevod Euripida: Koloman, V., *Euripidove drame (Medeja)*, treća knjiga, Matica Hrvatska, Zagreb, 1960. (odnosi se na sve Euripidove prijevode u radu, ukoliko nije drugačije navedeno).

„...onda sam
zlo sudila, al'sad sam bolje smislila...
...žao za sramotu mi ti vratit nemoj.“ (890-892)

kako ne bi naslutili što smjera učiniti. Budući da je karakterna osoba, Medeja u konačnici ne odustaje od svoga plana, tj. osvete Glauki, njezinom ocu te Jazonu ubojstvom djece, ali je u par navrata blizu toga jer je svjesna posljedice. Medeja šalje dar, haljinu i nakit koji je unaprijed začarala Glauki za “sretan brak.“ Tko god bi se dotakao toga dara, umro bi u užasnim bolovima. Tako umire Glauka i Kreont koji ju je pokušao spasiti. Nakon toga, mačem je ubila djecu i nije dopustila Jazonu da ih dotakne. Opravdavajući sebe za to (ne)djelo optužuje za njihovu smrt oca koji ih je izdao.

4. ANALIZA BITNIH MOMENATA DVAJU DJELA

4.1. Prvi susret Jazona i Medeje

Kao što je već ranije navedeno, Apolonije opisuje događaje koji su prethodili Euripidovoj *Medeji*. Naime, saznajemo kako su Atena i Hera molile za pomoć Afroditu da njezin razigrani sin Eros raspali ljubav Eetovoj kćeri Medeji kako bi se zaljubila u Jazona. U 284. stihu Eros napinje strijelu i pogađa Medeji srce:

„...καί οἱ ἄηντο
στηθέων ἐκ πυκιναῖ καμάτω φρένες, οὐδέ τιν' ἄλλην
μνήστιν ἔχεν, γλυκερῆ δὲ κατεῖβετο θυμὸν ἀνίη·...“ (III, 288-290)

Prijevod:

...razborito
srce uzdrvalo se u grudima zbog muke, ništa drugo
nije imala za razmišljanje, a duša je umirala od slatke brige...

Na taj način Medeja će pomoći Jazonu svojim čarima da dođe do zlatnog runa i vrati se u Jolk. Medeja je ugledala Jazona kad je odlazio sa dogovorenog sastanka s kraljem i u njoj se još više ražare već “zapaljeni“ osjećaji:

„προπρὸ δ' ἄρ' ὀφθαλμῶν ἔτι οἱ ἰνδάλλετο πάντα,

αὐτός θ' οἶος ἔην οἰοισί τε φάρεσιν εἶτο
οἷά τ' ἔειψ' ὥς θ' ἔζετ' ἐπὶ θρόνου ὥς τε θύραζε
ἦεν· οὐδέ τιν' ἄλλον οἴσσατο πορφύρουσα
ἔμμεναι ἀνέρα τοῖον· ἐν οὔασι δ' αἰὲν ὀρώρει
αὐδή τε μῦθοί τε μελίφρονες οὖς ἀγόρευσεν.
τάρβει δ' ἀμφ' αὐτῷ, μή μιν βόες ἦε καὶ αὐτός
Αἰήτης φθείσειεν· ὀδύρετο δ' ἦντε πάμπαν
ἤδη τεθνεῖῶτα.“ (III, 453-461)

Prijevod:

Nakon toga sve joj se još pričinjaalo pred očima
I sam on kakav bijaše i u kakvoj odjeći odjeven
Što je rekao i kako sjedio na stolici i kako van
Izlazio; strahovala je uznemirujuć se da
nijedan drugi mladić nije kao on; u ušima su joj se
stalno kretali glas i riječi medene koje je čula.
Bojala se za njega da ga ne bi bikovi ili sam
Eet ubio. Jaukala je kao da je već
Sasvim mrtav.

Apolonije poznaje žensku psihologiju i ovdje uvjerljivo opisuje zaljubljenost mlade i naivne djevojke. U opisu Medejine noćne uznemirenosti stihovima prije Jazonove borbe možemo primjetiti da je naglašena njezina neodlučnost zbog teškoće situacije u kojoj se nalazi, a ne snaga njezinih emocija prema Jazonu:

„Dugo u predvorju sobe na istom stajaše mjestu,
Jer ju sprječavao stid. I opet, okrenuv se, nazad
Krenu, pa natrag pođe iznutra, pa opet unutra
Pobježe - noge ju amo i tamo nošahu zalud.
Stid bi spriječio nju kad god bi krenula naprijed;
Kad bi ju zadrž'o stid, čeznuće ju tjeralo smjelo.

Pokuša triput i triput se suzdrža; četvrti put pak
Licem pade na krevet okrenuvši se put nazad“ (III, 648-655)

Shvaća da je Jazonu potrebna pomoć, ali je istovremeno svjesna da bi pomaganjem njemu izdala svoju obitelj i domovinu.

Halkiopa, Medeji sestra koja se spominje kod Apolonija, imala je tri sina i najstariji od njih, Arg, bio je dio Jazonove vojne čete. Kako bi pomogao Jazonu, zamolio je svoju majku da nagovori Medeju da svojim čarima ojača Jazona te da tako izvrši Eetove prijedloge. Istovremeno se Medeja bori sa svojim osjećajima, tj. u nedoumici je hoće li izaći i javiti sestri što smjera učiniti ili će ostati u sobi. Po nagovoru sina Arga, Halkiopa odlazi u Medejinu sobu kako bi ju pitala za pomoć. Medeja je to jedva dočekala. Halkiopa govori Medeji:

„Ne bi l' se dakle za stranca odvažila, za čim on i sam
Žudi, il smislit lukavstvo il osnovu kakvu za borbu
Poradi moje djece. Jer od njeg dolazi amo
Arg da osokoli mene da tvoju potražim pomoć...“ (III, 719-723)

a Medeja joj odgovara:

„Ja ću, kako se vama, Halkiopo, mili i godi.
Tako učinit. Jer zora ne svijetlila očima mojim
Nit me još dugo ti ovako gledala živu
Ako bi išta mi preče od tvoga života i tvojih
Bilo sinova, što meni k'o moja su rođena braća,
Moji rođaci mili i vrsnici!“ (III, 727-732)

Obećavši Halkiopi da će učiniti ono što traži od nje, Medeja i dalje osjeća brigu zbog oca. Halkiopa je Medeju još snažnije potaknula da učini ono što je namjeravala – pod izlikom da namjerava spasiti sestrine sinove ona će spašavati Jazona. Ne može odlučiti između ljubavi prema Jazonu i vjernosti prema ocu. Kasnije ipak odlučuje:

„ἔρρέτω αἰδώς,
ἔρρέτω ἀγλαΐη, ὁ δ' ἐμῆ ἰότητι σαωθεῖς
ἀσκηθῆς, ἵνα οἱ θυμῷ φίλον, ἔνθα νέοιτο.“ (III, 784-787)

Prijevod:

Ma nek' ide do bijesa stid,
Nek' ide do bijesa čast, a on spašen mojim zapovijedima,
zdrav nek ide gdje mu srcu drago!

U ovim stihovima postoji sličnost ne samo stihova, nego i situacije (neodlučnost i teška odluka) s onima u *Medeji*, a naročito očita u grčkom originalu – u oba slučaja Apolonije (ἔρρέτω) i Euripid (χαιρέτω) koriste imperative u trećem licu singulara:

„... χαιρέτω βουλευματα
τὰ πρόσθεν.“ (1045-1046)

prijevod:

Zbogom prošle odluke!

Još uvijek u sumnji oko ispravnosti vlastite odluke, Medeja govori:

„Ajme, nesreće moje! Zacijelo bi mnogo mi bolje
Bilo te iste noći napustit u odaji život
Smrću nepredviđenom, svih ružnih se prijekora riješiv,
Prije no sramotna ta i nepomena izvršim djela.“ (III, 798-801)

Ipak, u ranu zoru je pripremila prometij⁷ i otišla s dvorkinjama u Hekatin hram na kolima. Apolonije u detalje opisuje Medeje pripreme i vraćanja kako bi dao prikaz nje kao najbolje vračarice, čarobnice i svećenice Hekatine, što kod Euripida ne dolazi do izražaja. U iščekivanju Jazona Apolonije ponovno opisuje Medejinu “užarenu” zaljubljenost i nestrpljivost – svaki put kad bi čula šuštanje vjetra mislila bi da dolazi Jazon te bi joj srce jako udaralo. Kad se Jazon pojavio pred njom, ona više nije imala kontrolu nad sobom:

„κάματον δὲ δυσίμερον ὄρσε φανθείς,
ἐκ δ' ἄρα οἱ κραιδίη στηθέων πέσεν, ὄμματα δ' αὐτως
ἤγλυσαν, θερμὸν δὲ παρηίδας εἶλεν ἔρευθος·
γούνατα δ' οὐτ' ὀπίσω οὔτε προπάροιθεν ἀεῖραι
ἔσθενεν, ἀλλ' ὑπένερθε πάγη πόδας.“ (III, 961-965)

⁷ vilinska trava, Apolonije, *Zgode Argonauta*, III 821., 845.

Prijevod:

Pojavivši se, potaknuo je tešku ljubavnu muku
I zatim joj je srce iz grudi ispalo, a oči su joj se posve
Zamračile, i vrelo crvenilo obuzelo obraze,
Koljena niti naprijed niti nazad nije imala snage
Pokrenuti, već bi ukočena dolje po nogama.“

Bogovi su pripremili cijelu situaciju te su bili sami u hramu. Jazon ju je molio za pomoć jer bez nje neće izvući živu glavu, a zauzvrat joj obećava οὔνομα καὶ καλὸν κλέος (III, 992). Nakon što ga je poučila upotrebi čarolije, Medeja ga moli da ju ne zaboravi i Jazon tek tada počinje osjećati ljubav prema njoj. Medeja osjeća da će joj Jazon nedostajati kada se vrati u svoj kraj:

„Ej da se tebi tad neočekivano na ognjištu u kući nađem!“ (III, 1116)

Jazon pak, čuvši koliko joj je omililo, osjeti žar za njom i želju da pođe s njim te joj odgovara da je nikako ne može zaboraviti i obećava joj brak ako pođe s njim u Heladu:

„Ako u krajeve one i zemlju Heladu stigneš.
Štovana bit ćeš i časna kod žena i muškaraca
Stoga će oni u svemu k'o božicu štovati tebe...
... Ti ćeš u sobama bračnim pripremati postelju našu.
Neće nas ništa drugo od ljubavi rastavit naše

Prije nego što smrt nas zaogme suđena nama.“ (III, 1121-1123 i 1128-1130)

Medeja u tom trenutku Jazonovim riječima biva ponovno “začarana“ i pristaje napustiti očev dom i poći s njim u Heladu.

4.2. Prevarena Medeja

Dadilja na početku prvog čina Euripidove tragedije, prepričavajući prošlost, uvodi u radnju tragedije:

„Ej da brod “Argo“ nije u kraj kolšanski poletio...
...ta gospa mi Medeja ne bi u gradu Jolku dospjela... (1-2)

dalje opisuje Medejino stanje riječima:

„Na djecu mrzi, pogled ne veseli je,
a strah me za nju, ne snuje li kakvo zlo
jer kivno joj je srce, podnijet neće jad,
što grdno trpi...“ (17-20)

U sljedećim stihovima možemo uočiti kako je dadilja vrlo dobro poznavala svoju gospodaricu da je čak uspjela naslutiti da se Medeja namjerava osvetiti:

„...σιγῆι δόμους ἐσβᾶσ' ἴν' ἔστρωται λέχος,
ἢ καὶ τύραννον τόν τε γήμαντα κτάνη
κάπειτα μείζω συμφορὰν λάβηι τινά.
δεινὴ γάρ· οὔτοι ραιδίως γε συμβαλὼν
ἔχθραν τις αὐτῆι καλλίνικον ἄισεται.“ (41-45)

Prijevod:

...u šutnji u kuću unišavši da prostre postelju,
i kraljevnu i mladoženju će ubiti,
a zatim još neka veća nevolja će je snaći.
Jer strašna je; ako tko zametne svađu s njom
taj neće lako zapjevati pobjedničku pjesmu.

Iako je ona, pogođena Erosovom strijelom, cijeli svoj mladenački život „žrtvovala“ zbog Jazona, on se planira oženiti Glaukom i zaboravlja na sve što je učinila za njega. Medeji uopće nije stalo toliko do slave i poznatog imena koliko do vjernog muža i obitelji.

Jedina svrha njenog života trenutno je nanijeti bol Jazonu.

Jazon, kako tvrdi, nije namjeravao povrijediti Medeju i djecu, dapače, htio im je osigurati bolji i kvalitetniji život. Kad bi se oženio Glaukom, kraljevom kćeri, djeca ne bi trpjela oskudice i bila na sramotnom glasu u Heladi. Jazon se uporno opravdavao tim razlozima i pokušavao objasniti Medeji:

„već mi da – to je glavno – dobro živimo
i s oskudice ne patimo,“ i „vi, žene,
mislite: imamo sreću svu, a zadre l' opet
u brak kakva nesreća, blagodat prva,
najljepša je mrska vam.“ (559-563)

Medeja ne želi prihvatiti takve argumente i optužuje ga, tvrdi da „riječima zna nedjelo ukrasit (582). U ovoj smo situaciji skloni dojmu da je razlika među njima u okolinama jer je jedan od

Jazonovih argumenata da ju je doveo iz barbarske, divlje zemlje. Jazon je podrijetlom Grk i smatra da je brak stvoren za potomstvo i omogućavanje bolje ekonomske situacije. Medeju zanima emocionalna dobrobit djece, a Jazon neuvjerljivo argumentira da je pragmatičar koji se želi pobrinuti za njihovo financijsko blagostanje.

4.3. Medeja i odnos prema obitelji

U *Doživljajima Argonauta* Medeju pritišću osjećaji prema obitelji i domovini i odvlače je od namjere da pomogne Jazonu. U Euripidovoj drami Medeja misli na djecu koju ljubi neizmjerljivo i jednako se dvoumi:

„Ne mogu! Zbogom odluke mi pređašnje!

Iz zemlje ove djecu svoju povest ću.“ (1044-1045)

No, razlog bijega s Jazonom kod Apolonija bio je veći kao i ljubav za osvetom kod Euripida:

„sve srce puca mi, ta djecu ubit ću ja svoju!

I čitav dom ću zatrt, smrvit Jasonu,

iz zemlje s drage krvi dječje bježat ću.“ (794-795)

Ljubav prema djeci najuvjerljivije je i najpotresnije izražena u sljedećim stihovima:

αἰαῖ· τί δράσω; καρδία γὰρ οἴχεται,

γυναῖκες, ὄμμα φαιδρὸν ὡς εἶδον τέκνων.

οὐκ ἂν δυναίμην· χαιρέτω βουλευματα

τὰ πρόσθεν· ἄξω παῖδας ἐκ γαίας ἐμούς.

τί δεῖ με πατέρα τῶνδε τοῖς τούτων κακοῖς

λυποῦσαν αὐτὴν δις τόσα κτᾶσθαι κακά;

οὐ δῆτ' ἔγωγε· χαιρέτω βουλευματα. (1042-1048)

Prijevod:

Aj, aj! Što ću učiniti? Ponestaje mi snaga,

žene, kad ugledam vedre dječje oči.

Ne mogu! Zbogom odluke

prošle! Izvest ću iz zemlje djecu svoju.

Zašto da ja njihovim nevoljama oca

ražalostivši sama sebi dvaput tolike nevolje navučem?

Neću! Zbogom odluke.

Na kraju odlučuje se, makar ona više patila, na taj način nanijeti bol Jazonu:

{Ia.} καὶ τὴ γε λυπῆι καὶ κακῶν κοινωνὸς εἶ.
{Mη.} σάφ' ἴσθι· λύει δ' ἄλλος, ἦν σὺ μὴ 'γγελαῖς. (1361-1362)

Prijevod:

Jazon: I sama tuguješ i sa mnom si sudionik u bolima.

Medeja: Dobro znaj: ipak bol se smanjuje ako se ti ne smiješ.

U oba slučaja u Medejinom životu glavni cilj i svrha postojanja je Jazon. U prvom slučaju (Apolonije), Medeja neizmjerljivo ljubi Jazona, odlučuje pobjeći s njim napustivši svoju prošlost, obitelj, sigurnost i svoje mladenaštvo. Apolonije je usmjerio pažnju na Medejinu iracionalnu ljubav prema Jazonu – spremna je učiniti bilo što. Euripid, opisujući Medeje osjećaje nakon što ju je Jazon prevario, daje nam jasnu sliku njezinih drugačijih osjećaja prema mužu – ona a sada žrtvuje vlastitu djecu i svoju slobodu (Kreont je tjera iz zemlje). Dakle, u oba slučaja Medeja pati zbog gubitka obitelji, svog identiteta i doma.

4.4. Medeje osjećaji

Oba autora su opisala Medeje duševno stanje s mnogo detalja i jasnih prizora. Apolonije učestalo usporedbama s vatrom prikazuje buđenje Medeje osjećaja:

„K'o što siromašna žena proždrljiv ugarak pospe
pljevom...kako bi mogla pod krovom u noći vatru potaknut
tek što se probudi uz nju. A ta od maloga silno
ugarka probuđena svu pljevu pretvori u prah –
tako je gorjela krišom pod srcem njojzi skrivena
pogubna ljubav, i njene u blijede joj obraze nježne
mijenjala, čas u rumene, u nebrizi svojoj za razum.“ (III, 291-298)

Apolonije njenu ljubav opravdano naziva pogubnom (τοῖος ὑπὸ κραδίη εἰλυμένος αἶθετο λάθρη οὖλος ἔρως (III, 296)) jer će se loše odraziti na sve oko nje i na samu nju. Bogovi su se poigrali s Medejom i njezinim životom i osjećajima – žrtvovali su je kako bi spasili Jazona.

U Euripidovim dramama bogovi više nemaju glavnu ulogu. Medeja je prepuštena sebi i sudbini koju kroji sama. Ona svoje moći, koje je prije iskoristila na dobro pri spašavanju Jazona, sada upotrebljava kako bi mu naudila. Dakle, prikazani su različiti osjećaji jer je riječ o različitoj situaciji – Apolonije prikazuje doba ljubavi, a Euripid kasniju fazu njihove veze;

doba ljubomore, uvrijeđenosti te, naposljetku, želje za osvetom. Medeju, zaljubljenju djevojku, ništa nije moglo odagnati od želje da pomogne Jazonu. Vračarica koja čara drugima živote biva “začarana“ i ne može si pomoći. U Euripidovoj obradi, zbog želje da naudi Jazonu, ponovno žrtvuje svoj novi dom i djecu.

U *Doživljajima Argonauta* Medeja je sva „vatrena“ u ljubavi na početku:

„...a strijela dolje pod srcem
Goraše djevojci toj k'o vatra.“ (IV, 286)
„Tako je gorjela krišom pod srcem njojzi skrivena
Pogubna ljubav, i njene u blijede joj obraze nježne
Mijenjala, čas u rumene, u nebrizi svojoj za razum.“(IV, 296-298)

Usudila bih se reći da je strašnija strana Medejinog karaktera ipak prisutna u pojedinim stihovima i u Apolonijevu djelu, npr.:

„A sjeti se jednom i mene
Kad se na mukama nađeš. A runo nek ti k'o sanak
Netragom ode u Ereb. I moje te prognale Srde
Smjesta iz tvoje domaje za sve što i sama pretrpjeh
S bezosjećajnosti tvoje. Da to bez učinka padne
Na zemlju, nije pravo, jer pretešku kletvu ti zgazi,
Okrutniče! No dugo ubuduće nećete mirno
Sjedjet namigujuć na me zbog ovih nagodbi vaših.“ (IV, 382-390)

4.5. Jazonovi osjećaji

Nakon što je uspio dobiti zlatno runo, Jazon je bio sretan što mu se Medeja pridružuje da zajedno pođu u Heladu. U 92. stihu IV pjevanja Apolonijeva djela Jazonovu sreću tumačimo kao ljubav jer on djeluje poprilično iskren:

„Ludice, neka ti bude sam olimpski Zeus svjedokom
Za to i bračna Hera, što njemu je supruga, da ću
Tebe u svojoj kući učiniti vjenčanom ženom

Kada u zemlju Heladu na povratku stignemo jednom.” (IV, 95-98)

“Pogubna ljubav“ javlja se pri opisu Medejine ljubavi (III, 297), ali i kasnije pri opisu buđenja Jazonove ljubavi:

„τὸν δὲ καὶ αὐτὸν ὑπήϊε δάκρυσι κούρης
οὔλος ἔρωσ, τοῖον δὲ παραβλήδην ἔπος ἠῦδα·
Καὶ λίην οὐ νύκτας οἴομαι οὐδέ ποτ' ἦμαρ
σεῦ ἐπιλήσεσθαι προφυγὼν μόρον...“ (III, 1077-1080)

Prijevod:

U njega samog suzama djevojke je ulazila
pogubna ljubav, i ovakvu riječ nabacivši odgovori:
Mislim dakako da niti u noćima niti danju
tebe neću zaboraviti ako izbjegnem sudbinu!

Identičan izraz pokazuje da će ljubav donijeti nesreću obadvoma, a položaj (početak stiha) naglašava važnost koju će emocije kod oboje imati za nastavak odvijanja priče i njihovu nesretnu sudbinu.

4.6. Pojavnost bogova i njihov utjecaj na Jazona i Medeju

Bogovi, iako “pokretači“ radnje, nakon što su u *Doživljajima Argonauta* Erosa nagovorili da odapne strijelu u Medeju, više se ne pojavljuju, a spomenuti su još samo pri opisu Medejinog zaziva Hekate i Apolona, a Temide, Artemide, Zeusa i Hekate kod Euripida. Medeja u istoimenoj tragediji poziva bogove da vide što ona radi i što smjera učiniti. Zaziva božicu pravde i braka, ali nema odgovora. Kod Euripida Medeja zaziva Hekatu kad se odlučuje osvetiti pa govori: „Rastužit nitko od njih mog srca sebi za radost neće!“ (398) „Hekata je božica-vračara pa ne čudi što se kune njom. Apolonije nam daje do znanja da je Medeja bila Hekatina svećenica i da je često išla njoj u hram.

Apolonije nam izrijekom govori da krivac svemu nije ni Jazon ni Medeja, već Eros:

„Σχέτλι Ἔρωσ, μέγα πῆμα, μέγα στύγος ἀνθρώποισιν,
ἐκ σέθεν οὐλόμεναί τ' ἔριδες στοναχαί τε γόοι τε,
ἄλγεά τ' ἄλλ' ἐπὶ τοῖσιν ἀπείρονα τετρήχασιν·
δυσμενέων ἐπὶ παισὶ κορύσσειο δαῖμον ἀερθεῖς
οἷος Μηδεΐη στυγερὴν φρεσὶν ἔμβαλες ἄτην.“ (IV, 445-449)

Prijevod:

Okrutniče Erose, velika nesrećo, velika mržnjo ljudima,
od tebe su proizašle proklete svađe, uzdisaji,
jauci i druge beskrajne boli osim tog.
Oružaj se, bože, i napadni na djecu neprijatelja
kakvu si užasnu ludost ubacio u Medeji srce.

Zanimljivo, na sličan način je i u *Medeji* naveden Eros kao krivac:

„...tebe strijelom da neizbježnom
Bog Eros nagna, život da tad spaseš moj.“ (529-530)

4.7. Postupci Jazona i Medeje

Oba djela nam daju jasnu sliku odnosa Jazona i Medeje. Iako se mnogo razlikuju, njihovi odnosi se očituju kroz dijaloge u kojima ni Euripid ni Apolonije nisu izostavili iznošenje osjećaja i nakana obaju likova. Medeja je u *Doživljajima Argonauta* mlada djevojka kojom su se, kako sam već navela, poigrali bogovi kako bi pomogli Jazonu. Erosova strijela pogodila je njeno srce i ona je “prisiljena“ činiti što su bogovi naumili. Dakle, Medeja nije svjesna što čini, nije svojom voljom osjetila ljubav prema Jazonu. Ona je samo “igračka“ koja služi Jazonu. On je hrabar junak koji vodi svoju četu vojnika u pohod da vrati zlatno runo. Uspjeva samo zato što mu Medeja pomaže, a zato i obećava Medeji da će ju uzeti za ženu i proslaviti ako pođe s njim u Heladu. Medeja, naravno, zalučena njime, pristaje.

Euripid portretira Jazona na sličan način – želio je ući u brak s Glaukom kako bi osigurao djeci bolji život. Uočavamo situacijsku paralelu: i njegov Jazon se sprema (zlo)upotrijebiti žensku osobu koja je visoko u lokalnoj društvenoj hijerarhiji kako bi ostvario svoj cilj. Kod Apolonija je to uzimanje zlatnog runa putem kojeg bi dobio (ranije oduzeti) tron, a kod Euripida je to ženidba nevjeste koja sa sobom donosi tron (s vremenom, nakon smrti Kreonta). Nije pomislio da bi mogao tim postupkom povrijediti Medeji osjećaje. Kao mlada djevojka, Medeja je bez ikoga svoga došla u kraj koji nije poznavala i gdje su neki drugi zakoni. Svaka sitnica koja ju je mogla nagnati na pomisao da bi ju Jazon mogao ostaviti

poticala je njenu mržnju i promjenu ponašanja. Kada je čula da se Jazon namjerava oženiti Glaukom, u njoj se dogodila eksplozija osjećaja tuge, razočaranosti, bijesa i ljutnje, a jedina svrha života postaje joj osveta Jazonu. On i dalje egoistično smatra da je Medeja „veći dar primila nego što je dala.“ (534)

U Zazivu (prvi stihovi III pjevanja), Apolonije kao da iznosi svoje mišljenje da je Jazon uspio u pothvatu samo zbog Medejine pomoći. Slično je intoniran monolog dadilje na početku Euripidove tragedije koji daje naslutiti da je Jazon jedini krivac zbog Medejine nesreće.

5. ZAKLJUČAK

Apolonije je dobar dio svog trećeg i četvrtog pjevanja posvetio Jazonu i Medeji, posebice karakterizaciji Medejina lika. U njegovom djelu otkrivamo činjenice koje je Euripid u svojoj tragediji zanemario ili samo kratko spomenuo, saznajemo da su Atena i Hera bile pokretačice radnje jer su molile Afroditu da umilostivi Erosa kako bi im pomogao. Apoloniju je u centru radnje Medejina ljubav prema Jazonu koja ju navodi da ostavi sve, spasi ga i pođe s njim u Heladu.

Euripid pak, opisuje Medejinu mržnju prema Jazonu i osvetu.

U oba djela Medeja gubi obitelj i dom zbog Jazona. Prvi put (Apolonije) ostavlja svoga oca i sestru te ubija brata jer ju je slijedio iz ljubavi prema Jazonu, a drugi put (Euripid) ubija svoju djecu, suparnicu i njezinog oca radi osвете Jazonu. On u njoj budi i ekstremnu ljubav i ekstremnu mržnju.

Uz sve razlike između ova dva književna djela (koje su proizašle većim dijelom iz kronološkog odmaka i promjene situacije koja se dogodila u međuvremenu), uočila sam i neke važne sličnosti. Npr.

- Medeja pokazuje strašnju stranu svoje ličnosti u oba djela
- U oba djela Jazon postupuje u osnovi slično - iskorištava žensku osobu koja je u lokalnoj društvenoj hijerarhiji na istaknutom mjestu, točnije, kćerke lokalnih vladara – u *Doživljajima Argonauta* Medeju, a u *Medeji* princezu Glauku.

- U oba djela Medeja bira (u prvom (Apolonije) između oca i domovine i pomaganja Jazonu, a u drugom (Euripid) između života djece i osвете Jazonu), a proces odlučivanja je prikazan sličnim rječnikom!
- U oba djela stradavaju bliski članovi obitelji, a krivac za njihovu smrt je Medeja (kod Apolonija njezin brat, a u *Medeji* sinovi)
- Izbor riječi pri opisima predomišljanja (npr. Apolonije i Euripid koriste imperativne sličnih glagola u trećem licu singulara (Apolonije ἐρρέτω, a Euripid χαιρέτω))
- Osuda Erosa (u oba slučaja se spominje da je Eros strijelom nagnao Medeju da pomogne Jazonu)

Kod Apolonija cijela priča o Jazonu i Medeji počinje bogovima i pomalo nadljudskim prikazom Medejina čarobnjaštva. Kao što je već rečeno, bogovi se kasnije malo pojavljuju (u oba djela), ali se Medeja na kraju Euripidove tragedije, nakon što je ponašanjem i ubojstvima pokazala svoju ne-ljudskost i nad-ljudskost, odvozi na Helijevim kolima, napušta domenu običnih ljudi. Dakle, počinje kao iznimna i ne do kraja ljudska figura, a priču o njoj dovršava Euripid na način da je prikazuje opet takvu!

Medeja je, kako ju Jazon naziva u tragediji, „lavica i Skila“ (u Euripidovoj drami, 1358-1359). Ona nije ljudsko biće; možemo reći da je zloduh koji uništava sve što ima. Srce joj je bilo zaslijepjeno Erosovom strijelom i ona nije mogla kontrolirati svoje osjećaje. Može li Medeja biti krivac za sve što se dogodilo ako uopće nije bila svjesna što čini? Nad njom je bila veća sila, sila bogova koji su se upleli u njen život. Apolonije nam daje jasnu situaciju da Medeja „nesretnica, nije još dugo se imala nećkat u Heladi živjet, jer tako to zamisli Hera“ (III, 1134). Dakle, sve je bilo već određeno. Jazon iskorištava njenu ljubav, obećava joj sve, a kasnije vara jer je imao na umu samo korist od nje. Medeja je u situacijama u kojima bi zaključila da će ju Jazon prevariti bila ljubomorna, svadljiva i naporna. Vjerojatno mu je postala dosadna i njegova ljubav prema njoj sve je više slabila. Znao je da je vračarica i da je spremna učiniti sve kako bi ga zadržala pa je se vjerojatno počeo i pribojavati. Kako se on osjećao u braku pored takve osobe? S druge strane, Medeja je ostavila sve zbog njega, žrtvovala svoga brata i svoju budućnost. Medeja je lik koji je kod pisaca (zbog situacije) prikazan kroz dvije svoje suprotne krajnosti; ljubav i mržnja.

Smatram da Medeja u neku ruku nije kriva zbog načina na koji se situacija odvila jer je bila namamljena, kako voljom bogova, tako i Jazonovim obećanjima. Jazon je trebao biti

muškarac, junak kakav je opisan kod Apolonija i održati svoje obećanje. Trebao je voditi svoju obitelj kao što je hrabro i sigurno vodio Argonaute. Nije bio odan i vjeran i možemo reći da je egoistična kukavica koja misli samo da ugoditi sebi. Medeja je opet bila ona koja je vraćala zlo za zlo. Nije mogla nastaviti živjeti, a da pritom Jazon ne trpi. Smatram da bi se bolje završilo da je ostala smirena i pokušala s njim razgovarati kao žena i majka. Ako je već toliko voljela svoju djecu, mogla je pregaziti svoj ponos i riješiti tu situaciju s Jazonom.

6. LITERATURA

- Apolonije, *Doživljaji Argonauta* (preveo i komentirao: Glavičić, B.), Demetra, Zagreb, 2008.
- Euripid, *Medeja* (preveo i komentirao: Koloman, V., *Euripidove drame III (Medeja)*), Matica Hrvatska, Zagreb, 1960.
- Lesky, A., *Povijest grčke književnosti*, GM, Zagreb, 2002.
- Senc S., *Grčko-hrvatski rječnik*, Zagreb, 1910.